

Standardy międzynarodowe dotyczące opieki nad ocalałymi z przemocy seksualnej w konflikcie zbrojnym (część 3).

Artykuł został sfinansowany z grantu MARIO

Autorka: dr Katarzyna Czeszejko-Sochacka

Kierowniczka projektu MARIO w Fundacji the Polish Center for Torture Survivors:
adw. Aleksandra Nędzi-Marek, MSc in Law, MA in Human Rights & Democracy

1. Zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie zapobiegania torturom.

Polska jako Państwo - Strona OBWE została zobowiązana do podjęcia skutecznych działań mających na celu zapobieganie praktykom dotyczącym tortur i ich karania. Zakaz stosowania tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania został uregulowany w przepisie art. 40 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym: „Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych”¹. Warto przy tym wspomnieć, że w przepisach kodeksu karnego z 1997 r. brak jest przestępstwa tortur *sui generis*. Kodeks wprawdzie penalizuje czyny polegające na użyciu przemocy, groźby bezprawnej, czy też znęcania się przez funkcjonariusza publicznego lub osobę działającą na jego polecenie w celu uzyskania określonych zeznań, wyjaśnień, informacji lub oświadczeń, jednak przepisy te wprost nie odnoszą się do zakazu stosowania tortur. Na ten aspekt zwróciło uwagę Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka w opinii odnoszącej się do definicji tortur oraz bezwzględne zakazu ich stosowania². W dokumencie tym sformułowano szereg zalecań dotyczących konieczności zdefiniowania takiego przestępstwa na gruncie ustawodawstwa polskiego i wykonanie w ten sposób ciężących na RP zobowiązań międzynarodowych. Zauważono, że w k.k. nie została uwzględniona definicja tortur oraz innego złego traktowania i występują one jedynie w kontekście innych przestępstw:

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

²M. Dziedzic, *Przestępstwo tortur w Polsce. Analiza prawomocnych wyroków dotyczących przestępstw z art. 231, 246 oraz 247 kodeksu karnego* https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Tortury_w_Polsce_Raport_KMPT_lipiec_2021.pdf; Office for Democratic Institutions and Human Rights, *Opinia dotycząca definicji tortur i bezwzględnego zakazu ich stosowania w polskim ustawodawstwie*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20ODIHR%20dotycz%C4%85ca%20penalizacji%20tortur%20w%20polskim%20ustawodawstwie.pdf>, s. 9.

Organizacja projektu

Fundacja The Polish Center for Torture Survivors
Siedziba: ul. Warszawska 14/1C, 15-063 Białystok
pcts@pcts.org.pl
afterwartrauma@gmail.com

Finansowanie projektu

„Definicja tortur w polskim ustawodawstwie powinna być wystarczająco szeroka, aby obejmowała wszelkie czyny polegające na naruszeniu integralności osoby, które zostały zakwalifikowane jako tortury i inne złe traktowanie na mocy prawa międzynarodowego, oraz powinna ona obejmować wszystkie elementy przewidziane w art. 1 Konwencji ONZ, w szczególności działanie zadające ostry ból lub cierpienie, a także zamiar i cel działania lub zaniechania. Ponadto w odpowiednim ustawodawstwie należy wyraźnie rozwinąć aspekt pełnej odpowiedzialności Państwa za wszelkie akty tortur popełnione na dowolnym terytorium podlegającym jego jurysdykcji, gdy są one popełniane przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą”³. Podkreślono także konieczność zapewnienia pokrzywdzonym prawa do zadośćuczynienia o którym mowa w art. 14 Konwencji ONZ „Każde Państwo Strona zapewni w swoim systemie prawnym, aby ofiara tortur miała gwarantowane prawo do zadośćuczynienia oraz sprawiedliwego i adekwatnego odszkodowania, łącznie ze środkami niezbędnymi dla możliwie najpełniejszej rehabilitacji. W razie śmierci ofiary w wyniku stosowania tortur, prawo do odszkodowania przechodzi na osoby, które pozostawały na jej utrzymaniu”⁴.

2. Zobowiązania RP wynikające z ratyfikacji Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Z uwagi na fakt, że w dniu 12 listopada 2001r. RP ratyfikowała Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego (dalej: RSMTK) ciąży na niej zobowiązania wynikające z tej umowy międzynarodowej. Podkreślić przy tym wypada, że zgodnie z treścią przepisu art. 1 RSMTK trybunał ma charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości, co oznacza, że pierwszeństwo przed jurysdykcją trybunału mają sądy krajowe. Zatem w przypadku przestępstwa przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych na organach polskich ciąży zobowiązanie przeprowadzenia postępowania we własnym zakresie zgodnie z zasadą terytorialności (art. 5 k.k.), a jurysdykcja MTK uruchamiana jest dopiero wówczas, gdy system krajowy okaże się niewydolny. W pierwszej kolejności należy jednak sprawdzić, czy postępowanie w określonej sprawie nie

³ Office for Democratic Institutions and Human Rights, *Opinia...op.cit.*, s. 11-12 (dostęp: 17.08.2024).

⁴ Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).

Organizacja projektu

Fundacja The Polish Center for Torture Survivors
Siedziba: ul. Warszawska 14/1C, 15-063 Białystok
pcts@pcts.org.pl
afterwartrauma@gmail.com

Finansowanie projektu

zostało zakończone lub czy nie toczy się ono przed sądem krajowym. Zgodnie z treścią przepisu art. 17 RSMTK sprawa przed MTK jest niedopuszczalna, gdy:

- (a) sprawa jest przedmiotem postępowania karnego w państwie, do którego jurysdykcji sprawa ta należy, chyba że państwo to nie wyraża woli lub jest niezdolne do rzeczywistego przeprowadzenia postępowania karnego,
- (b) w sprawie było prowadzone postępowanie przygotowawcze w państwie, do którego jurysdykcji sprawa ta należy, i państwo to postanowiło zaniechać wniesienia oskarżenia przeciwko osobie podejrzanej, chyba że decyzja taka została spowodowana brakiem woli lub niezdolnością tego państwa do rzeczywistego ścigania,
- (c) osoba podejrzana została już osądzona z powodu czynu będącego przedmiotem skargi i rozprawa przed Trybunałem jest niedopuszczalna z powodu obowiązywania zakazu *ne bis in idem*,
- (d) waga sprawy nie usprawiedliwia dalszego działania Trybunału.

Warto przy tym podkreślić, że zbrodnie międzynarodowe nie ulegają przedawnieniu (art. 29 RSMTK, ale także Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości⁵). Zatem sprawcy przestępstw seksualnych rozumianych jako zbrodnie międzynarodowa w każdym czasie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności karnej.

3. Zobowiązania RP wynikające z rezolucji ONZ.

Odnosząc się do rezolucji ONZ zaznaczyć należy, że nie pociągają one za sobą skutków prawnych i nie są prawnie wiążące dla państw członkowskich. Jednak na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych - jeśli RB ONZ stwierdzi, że konkretna sytuacja jest zagrożeniem dla światowego pokoju lub stanowi naruszenie, albo akt agresji może wezwać członków organizacji do podjęcia wspólnych obligatoryjnych kroków⁶. Skuteczność takich rezolucji zależy jednak od osiągniętego pomiędzy państwami członkowskimi porozumienia⁷.

⁵ Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 26 listopada 1968 r. (Dz. U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208 z późn. zm.).

⁶ Karta Narodów Zjednoczonych, https://www.ptpa.org.pl/site/assets/files/1153/karta_narodow_zjednoczonych.pdf (dostęp: 08.08.2024).

⁷ https://www.unic.un.org/pl/poznaj_onz/rezolucje.php (dostęp: 07.08.2024).

Organizacja projektu

Fundacja The Polish Center for Torture Survivors
Siedziba: ul. Warszawska 14/1C, 15-063 Białystok
pcts@pcts.org.pl
afterwartrauma@gmail.com

Finansowanie projektu

Ciężar realizacji wyrażonych w nich postulatów spoczywa na poszczególnych państwach, ale także na organizacjach pozarządowych, organizacjach międzynarodowych, instytutach badawczych, czy *think-tankach*⁸. **Polska realizuje postulaty zawarte w przedmiotowych rezolucjach poprzez podejmowanie działań odnoszących się do pomocy humanitarnej, współpracy dwustronnej, czy w zakresie dotyczącym równego traktowania.**

3.1. Wykonywanie Konwencji Stambulskiej.

Warto zauważyć, że nieprzestrzeganie przepisów Konwencji Stambulskiej przez państwo członkowskie może wiązać się ze wszczęciem przez Komisję Europejską postępowania naruszeniowego na podstawie art. 258 Traktatu, zgodnie z którym „Jeśli Komisja uzna, że Państwo Członkowskie uchybiło jednemu z zobowiązań, które na nim ciąży na mocy Traktatów, wydaje ona uzasadnioną opinię w tym przedmiocie, po uprzednim umożliwieniu temu Państwu przedstawienia swych uwag. Jeśli Państwo to nie zastosuje się do opinii w terminie określonym przez Komisję, może ona wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej”⁹. Polska podpisała konwencję w dniu 18 grudnia 2012r., ale została ona ratyfikowana w roku 2015, Polska złożyła przy tym szereg zastrzeżeń¹⁰. Za koordynację i wykonywanie przepisów konwencji odpowiadali w przeszłości: Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Minister Sprawiedliwości, Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania, obecnie zadanie to spoczywa na Ministrze Rodziny i Polityki Społecznej. Poza tym odpowiednie zadania ciążą na: Ministerstwie Sprawiedliwości, Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwie Zdrowia, Ministerstwie Edukacji Narodowej, wraz z jednostkami i instytucjami podległymi, Komendzie Głównej Policji, Urzędzie do spraw Cudzoziemców, Centralnym Zarządzie Służby Więziennej, Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, organach administracji rządowej i jednostkach samorządu terytorialnego¹¹. Z wykonywania przepisów konwencji Polska składa

⁸ Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2023, Warszawa 2022, <https://www.gov.pl/web/kas/krajowy-plan-dzialania-na-rzecz-realizacji-agendy-onz-dotyczacej-kobiet-pokoju-i-bezpieczenstwa> s. 4 (dostęp: 07.08.2024).

⁹ Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.).

¹⁰ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Wykonywanie konwencji stambulskiej przez Polskę*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/wykonywanie-konwencji-stambulskiej-przez-polske> (dostęp: 15.08.2024).

¹¹ Ibidem.

Organizacja projektu

Fundacja The Polish Center for Torture Survivors
Siedziba: ul. Warszawska 14/1C, 15-063 Białystok
pcts@pcts.org.pl
afterwartrauma@gmail.com

Finansowanie projektu

sprawozdania¹², które są rozpatrywane przez Grupę Ekspertów do spraw Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej (GREVIO), opracowujący następnie zalecenia dla Polski¹³.

Bibliografia (alfabetycznie):

1. Committee of the Parties Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), *Recommendation on the implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence by Poland*, <https://rm.coe.int/ic-cp-inf-2021-8-poland-pdf-version-eng/1680a4d353>
2. Dziejic M., *Przestępstwo tortur w Polsce. Analiza prawomocnych wyroków dotyczących przestępstw z art. 231, 246 oraz 247 kodeksu karnego* https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Tortury_w_Polsce_Raport_KMPT_lipiec_2021.pdf
3. Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *Report submitted by Poland pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report)*, <https://rm.coe.int/grevio-inf-2020-8-eng/pdfa/16809e5394>
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
5. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Wykonywanie konwencji stambulskiej przez Polskę*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/wykonywanie-konwencji-stambulskiej-przez-polske>
6. Office for Democratic Institutions and Human Rights, *Opinia dotycząca definicji tortur i bezwzględnego zakazu ich stosowania w polskim ustawodawstwie*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20ODIHR%20dotycz%C4%85ca%20penalizacji%20tortur%20w%20polskim%20ustawodawstwie.pdf>,
7. Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).
8. Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 26 listopada 1968 r. (Dz. U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208 z późn. zm.).
9. Karta Narodów Zjednoczonych, https://www.ptpa.org.pl/site/assets/files/1153/karta_narodow_zjednoczonych.pdf
10. Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2023, Warszawa 2022, <https://www.gov.pl/web/kas/krajowy-plan-dzialania-na-rzecz-realizacji-agendy-onz-dotyczacej-kobiet-pokoju-i-bezpieczenstwa>
11. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Wykonywanie konwencji stambulskiej przez Polskę*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/wykonywanie-konwencji-stambulskiej-przez-polske>
12. Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.).
13. https://www.unic.un.org.pl/poznaj_onz/rezolucje.php

¹² Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *Report submitted by Poland pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report)*, <https://rm.coe.int/grevio-inf-2020-8-eng/pdfa/16809e5394> (dostęp: 15.08.2024).

¹³ Committee of the Parties Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), *Recommendation on the implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence by Poland*, <https://rm.coe.int/ic-cp-inf-2021-8-poland-pdf-version-eng/1680a4d353> (dostęp: 15.08.2024).

Organizacja projektu

Fundacja The Polish Center for Torture Survivors
Siedziba: ul. Warszawska 14/1C, 15-063 Białystok
pcts@pcts.org.pl
afterwartrauma@gmail.com

Finansowanie projektu

